

คู่มือโครงการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569
โครงการส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
กิจกรรมย่อยส่งเสริมการจัดทำแปลงขยายผลการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
(การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย)

1. ความสอดคล้อง

1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ : ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น : การเติบโตอย่างยั่งยืน

- แผนแม่บทย่อย : การจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตร
 ทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

2. หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาหมอกควันและมลพิษทางอากาศอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานครกับปริมณฑล สาเหตุสำคัญมาจากการเผาในที่โล่ง ทั้งในพื้นที่ป่าและพื้นที่การเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสุขภาพของประชาชน เศรษฐกิจของประเทศ และสิ่งแวดล้อมโดยรวม อีกทั้งยังส่งผลโดยตรงต่อการทำการเกษตร ทำให้ดินเสื่อมโทรม ขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และผลผลิตลดลง รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักในการควบคุมการเผาในพื้นที่การเกษตร และมอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการส่งเสริม "การหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร" เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกแก่เกษตรกรให้ตระหนักถึงผลกระทบจากการเผา พร้อมส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรในการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า

ประเทศไทยมีพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 153.18 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 49.77 ของพื้นที่ประเทศ เกษตรกรกว่า 5.8 ล้านครัวเรือน ผลิตพืชมากกว่า 200 ชนิด ทำให้เกิดวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรประมาณ 80 ล้านตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจกว่า 1 แสนล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565) อย่างไรก็ตาม เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้และระบบบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้อย่างเป็นระบบ ทำให้มีการเผาทำลายวัสดุเหล่านี้โดยไม่เกิดประโยชน์ ทั้งที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การไถกลบเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน การผลิตปุ๋ยหมัก วัสดุปลูก เชื้อเพลิงชีวมวล หรือการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สร้างมูลค่าเพิ่มได้ การส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก "No Burn" ไปสู่ "Green Gain" โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะช่วยลดต้นทุนการผลิตเพิ่มรายได้ และสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับชุมชน อีกทั้งยังลดการปล่อยฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM_{2.5} และก๊าซเรือนกระจกจากการเผาในพื้นที่เกษตร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้าน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจ BCG(Bio-Circular-Green Economy) และ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ข้อที่ 2 "ขจัดความ

ยากจน" ข้อที่ 12 "การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน" และข้อที่ 13 "การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ"

กรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะหน่วยงานหลักด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร มีภารกิจสำคัญในการส่งเสริมให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ด้านการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินโครงการส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร ส่งเสริมการบริหารจัดการพื้นที่การเกษตร และสร้างรายได้จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้กับชุมชนไทยสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวอย่างยั่งยืน

3. วัตถุประสงค์

3.1 เพื่อส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดการเผาในพื้นที่การเกษตร

3.2 เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่และแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร

3.3 เพื่อส่งเสริมการปลูกพืชใช้น้ำน้อย เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและลดความเสี่ยงจากภัยแล้ง

3.4 เพื่อสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

4. เป้าหมาย/สถานที่ดำเนินการ

4.1 พื้นที่และเกษตรกรเป้าหมาย

4.1.1 กิจกรรมส่งเสริมการจัดทำแปลงขยายผลการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย) พื้นที่ 80 ไร่ เกษตรกรรวม 80 ราย จำนวน 2 อำเภอ ได้แก่

1) อำเภอเมืองมหาสารคาม พื้นที่ 50 ไร่ จำนวนเกษตรกร 50 ราย

2) อำเภอนาโพธิ์ พื้นที่ 30 ไร่ จำนวนเกษตรกร 30 ราย

โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1) เป็นพื้นที่ทำนา

2) เป็นเกษตรกรทำการเกษตรโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่เผาใช้ปุ๋ยเคมีสารเคมีอย่างเหมาะสม เป็นต้น และขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร

3) เกษตรกรต้องไม่เป็นผู้มีรายชื่อเผาในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเอง

4) เกษตรกรที่บริหารจัดการพื้นที่ด้วยการปลูกพืชใช้น้ำน้อยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ หรือมีความต้องการเปลี่ยนมาปลูกพืชใช้น้ำน้อย

5) ควรมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ หรือมีระบบการให้น้ำที่เหมาะสมเพียงพอสำหรับใช้ในการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยตลอดฤดูกาลผลิต

6) เกษตรกรมีองค์ความรู้ สามารถเป็นวิทยากร หรือขยายผลความสำเร็จต่อไปยังเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเกษตรสำหรับให้คำแนะนำการใช้ปุ๋ยที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช ติดตามสถานการณ์ภัยแล้ง การคาดการณ์สภาพ

อากาศ การเก็บตัวอย่างดิน ตรวจวิเคราะห์ดินแบบง่าย ใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน และรู้ปริมาณการใช้น้ำของพืชในแปลง เลือกใช้วิธีการให้น้ำพืชที่เหมาะสมได้ อย่างน้อยคนละ 1 เรื่อง

7) เกษตรกรต้องขึ้นทะเบียน/ปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรปลูกพืชใช้น้ำน้อยตามพื้นที่เพาะปลูกจริง ภายในวันที่ 30 เมษายน 2569

5. กิจกรรม และวิธีการดำเนินงาน

5.1 ส่งเสริมการจัดทำแปลงขยายผลการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

5.1.1 แปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย

จัดทำโดย : สำนักงานเกษตรอำเภอ

เป้าหมาย : จำนวน 80 ราย พื้นที่ 80 ไร่

จำนวน 2 อำเภอ ได้แก่ เมืองมหาสารคาม และวาปีปทุม

1) คัดเลือกเกษตรกร และพื้นที่จัดทำแปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย

โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

(1) เป็นพื้นที่ทำนา

(2) เป็นเกษตรกรทำการเกษตรโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ไม่เผาใช้ปุ๋ยเคมีสารเคมีอย่างเหมาะสม เป็นต้น และขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร

(3) เกษตรกรต้องไม่เป็นผู้มีรายชื่อเผาในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเอง

(4) เกษตรกรที่บริหารจัดการพื้นที่ด้วยการปลูกพืชใช้น้ำน้อยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ หรือมีความต้องการเปลี่ยนมาปลูกพืชใช้น้ำน้อย

(5) ควรมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ หรือมีระบบการให้น้ำที่เหมาะสมเพียงพอสำหรับใช้ในการเพาะปลูกพืชใช้น้ำน้อยตลอดฤดูกาลผลิต

(6) เกษตรกรมีองค์ความรู้ สามารถเป็นวิทยากร หรือขยายผลความสำเร็จต่อไปยังเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเกษตรสำหรับให้คำแนะนำการใช้ปุ๋ยที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช ติดตามสถานการณ์ภัยแล้ง การคาดการณ์สภาพอากาศ การเก็บตัวอย่างดิน ตรวจวิเคราะห์ดินแบบง่าย ใช้ปุ๋ยเคมีตามค่าวิเคราะห์ดิน และรู้ปริมาณการใช้น้ำของพืชในแปลง เลือกใช้วิธีการให้น้ำพืชที่เหมาะสมได้ อย่างน้อยคนละ 1 เรื่อง

(7) เกษตรกรต้องขึ้นทะเบียน/ปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรปลูกพืชใช้น้ำน้อยตามพื้นที่เพาะปลูกจริง ภายในวันที่ 30 เมษายน 2569

2) ดำเนินการจัดเวทีเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย และดำเนินการจัดทำแปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย ดังนี้

(1) จัดเวทีเรียนรู้การจัดทำแปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญของการทำเกษตรที่เป็น

มิตรกับสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการพื้นที่ด้วยการปลูกพืชใช้น้ำน้อย ใช้น้ำในการทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ บรรเทาความเสียหายในสถานการณ์ภัยแล้ง ตลอดจนทำการเกษตรคาร์บอนต่ำ

(2) สำนักงานเกษตรอำเภอ สนับสนุนปัจจัยการผลิตแปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย บนพื้นที่อย่างน้อย 1 ไร่

(3) เกษตรกรสามารถรวมกลุ่มโดยให้พื้นที่ (ไร่) ในการจัดทำแปลงเรียนรู้เท่ากับหรือมากกว่าจำนวนเกษตรกร

(4) ส่งเสริมการเรียนรู้จากจุดทำแปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อยในฤดูนาปรัง เพื่อใช้เป็นจุดเรียนรู้และศึกษาดูงานแก่เกษตรกรที่สนใจ

(5) วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นทุนการผลิต ผลผลิต รายได้ ของข้าวนาปี ข้าวนาปรัง และพืชใช้น้ำน้อย (ภาคผนวก 2,3)

6. ระยะเวลาดำเนินการ

ตุลาคม 2568 - กันยายน 2569

7. แผนปฏิบัติงาน

กิจกรรม/ขั้นตอน	แผนปฏิบัติงาน											
	ปี 2568			ปี 2569								
	ต.ค. 68	พ.ย. 68	ธ.ค. 68	ม.ค. 69	ก.พ. 69	มี.ค. 69	เม.ย. 69	พ.ค. 69	มิ.ย. 69	ก.ค. 69	ส.ค. 69	ก.ย. 69
1. ส่งเสริมการจัดทำแปลงขยายผลการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	←								→			
1.1 แปลงเรียนรู้การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย	←					→						

8. งบประมาณ

8.1 ส่งเสริมการจัดทำแปลงขยายผลการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

8.1.1 การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย

ที่	พื้นที่ดำเนินการ	เป้าหมาย		งบประมาณ (บาท)	หน่วยงาน เบิกจ่าย
		เกษตรกร (ราย)	พื้นที่ (ไร่)		
1	อำเภอเมืองมหาสารคาม	50	50	50,000	อำเภอ
2	อำเภอนาโพธิ์	30	30	30,000	อำเภอ
รวม		80	80	80,000	

งบประมาณ 80,000 บาท (แปดหมื่นบาทถ้วน) รายละเอียดดังนี้

- ค่าสนับสนุนวัสดุการเกษตรในการส่งเสริมการจัดทำแปลงขยายผลการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการพื้นที่การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมปลูกพืชใช้น้ำน้อย เช่น เมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรเป้าหมายทุกรายต้องได้รับการสนับสนุนข้างต้นอย่างน้อย 1 เรื่อง รวมเป็นเงิน 80,000 บาท (แปดหมื่นบาทถ้วน)

9. ผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด

9.1 ผลผลิต (output)

- 1) เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ จำนวน 80 ราย
- 2) ลดการเผาในพื้นที่การเกษตร จำนวน 80 ไร่
- 3) เกิดรายได้จากการจัดการวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

9.2 ผลลัพธ์ (outcome)

- 1) ร้อยละของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการสร้างรายได้จากเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 60
- 2) เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถบริหารจัดการพื้นที่ปลูกพืชใช้น้ำน้อยได้
- 3) ร้อยละ 10 ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการสร้างรายได้จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

9.3 ตัวชี้วัด

- เชิงปริมาณ (1) เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ จำนวน 80 ราย
(2) ลดการเผาในพื้นที่การเกษตร จำนวน 80 ไร่

เชิงคุณภาพ ร้อยละของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการสร้างรายได้จากเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 60

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีการสร้างรายได้จากเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

11. การติดตามและประเมินผลโครงการ

เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ จำนวน 80 ราย

12. หน่วยงาน/ผู้รับผิดชอบ

สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม

นายสมพร นามพิลา เกษตรจังหวัดมหาสารคาม ที่ปรึกษา

กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต

ชื่อ นางสาวฐิตาภรณ์ ชาลี

ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต

ชื่อ นางสาวศตพร หาญชนะ

ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

โทรศัพท์ 0 4377 7137

E-mail: mahasarakham207@gmail.com

ภาคผนวก

